

Wat schrijf dat blif (10)

Door Goaitsen van der Vliet in 't *Inschrien* 2013-2

Deze tiende aflevering van de Taalbank-rubriek biedt mij de gelegenheid om even pas op de plaats te maken en achterom te kijken naar een paar dingen die hiervoor aan de orde kwamen en terug te komen op enkele vragen die ik het lezerspubliek heb gesteld.

In de eerste aflevering schetste ik, als één van de redenen voor het instellen van een Twentse Taalbank, een nogal somber toekomstbeeld van het Twents en de overige streektaalen. Ik deed dat aan de hand van een Nijmeegs onderzoek, omdat men in Twente zulke onheilsberichten van binnenuit vaak niet op z'n waarde weet te schatten. Toen ik in 1996 tijdens een forumdiscussie over de toekomst van het Twents hardop zei dat er over drie generaties geen Twents meer zou worden gesproken, werd mij dat niet in dank afgenomen en leek mijn goodwill bij de Kreenk vuur de Twentse Sproak voorgoed verspeeld.

De tijden zijn veranderd. Anno 2013 maakt streektaalconsulent Harry Nijhuis op Twitter reclame voor de jaarlijkse Hottenhuis-lezing met de woorden: 'Wim Daniëls geeft het Twents nog veertig jaar.' Zat ik er toch niet zó ver naast, zeventien jaar geleden. Taalman Daniëls, zelf opgegroeid in een kwijnend Brabants dialect, doet er in zijn aankondiging nog een schepje bovenop: 'Het einde van de dialecten is in zicht, maar niet getreurd.'

Mooi dus dat er nu een Twentse Taalbank is voor het vinden, in kaart brengen, verzamelen, behouden en toegankelijk maken van zo veel mogelijk bewijzen van dit prachtig cultureel erfgoed. Daar is, naast het ontwikkelen van de nodige programmatuur en procedures, nu bijna drie jaar gestaag aan gewerkt. Telden we in aflevering 3 van deze rubriek (medio 2011) nog 268 Twentse streektaalschrijvers en -dichters, ondertussen kennen we er al meer dan vierhonderd. Met de hulp van onze vrijwilligers werden gegevens over bijna vijfduizend voornamelijk Twentse teksten geregistreerd. Daarvan zullen er na de presentatie van de nieuwe Taalbank-website in september steeds meer wereldwijd gelezen of gehoord kunnen worden, zolang er regelmatig afbeeldingen en geluidsbestanden aan worden toegevoegd. Dan komt er ook iets meer aan het licht over de

omvang van wat we voor het gemak nu maar even de Twentse letteren zullen noemen. Dat Johan Buursink veruit de meeste afleveringen (1424) van een Twentse taalrubriek maakte, hadden we eerder al kunnen constateren. Maar wie bijvoorbeeld de meest productieve Twentse dichter was, konden we tot nu toe nergens nagaan.

Hoge ogen gooit *Hengeler daanser* Lex Meuris, die als Graads (van 'n Wegwiezer) tussen 1945 en 1977 minstens 750 gedichten en rijmpjes liet afdrukken in verschillende bladen. Waarvan overigens maar een kleine dertig uit de eerste jaren van zijn dichterschap werden gebundeld in *Pottuffeln* (1953, laatste herdruk in 1993). Van al die publicaties vonden we een knipsel of een doorslag in Meuris' schriftelijke nalatenschap waar de Taalbank over mag beschikken. Maar ook tussen papieren van anderen vinden we af en toe knipsels of kopieën van teksten van zijn hand, zoals *Hanna döt an toafeltennis* en *Opa hef now nich völ tied meer*. Grappige stukjes die in hun tijd blijkbaar populair waren, die van hand tot hand gingen en bij gelegenheid gloedvol werden geciteerd. Vlak voordat ik dit schreef, bleek een toevallige bezoeker van de Taalbank de eerstgenoemde tekst nog uit haar hoofd te kennen

Lex Meuris (1904-1992) in t kistntuug

van de vroegere voordrachten van haar moeder. Ook dat is literatuur.

Zijpaadje

In de vorige twee afleveringen vroeg ik de lezers naar de betekenis van een aantal in oude lijsten vermelde Twentse woorden. Er kwamen een paar suggesties, maar die stoelden jammer genoeg meer op veronderstellingen dan op het collectief geheugen. Kan het dit zijn, of dat? Vragen die ik als woordenboekmaker ook altijd stel als er verbanden met andere, wel bekende woorden lijken te zijn. Ik zeg lijken, want echt weten doe je het meestal niet. Zo kan *achteroetvretten* uit de lijst van van G.H. te Velthuis best wel een vorm van achteruitboeren zijn (interen), maar wie verzekert ons, dat het rond 1850 geen kluchtige aanduiding was voor overgeven, als er geen betrouwbare bronnen zijn waar het een of het ander uit af te leiden valt?

Zonder de kennis van toen moeten we voorzichtig zijn met het aannemen van 'logische' vertalingen. Illustratief is het woord *gelnöst* ('geilnest') uit de lijst van van Anna Velthuis-Veldman. Denkend aan 'nest' in de betekenis van ondeugend meisje, leek de vertaling zo voor het grijpen te liggen. Totdat ik in het Eibergs woordenboekje van Weeink de variant *geilnus* tegenkwam met de ontwapenende verklaring 'plekje in het hooi om appels te laten narijpen'. Zoiets bedenk je toch niet? Hieruit is dan weer af te leiden dat 'geilen' vroeger een heel fatsoenlijk woord was voor 'goed gedijen'. Boerenuitdrukkingen als *geal weer* (groeizaam weer) en *geale groond* (vruchtbare grond) wezen trouwens ook al in die richting.

Uit een oude almanak dook nog een verklaring op voor *geviefd* (handig, vlot). De rest gaat op de stapel oude Twentse uitdrukkingen waarvan we de precieze betekenis waarschijnlijk nooit meer zullen kennen. 'Maar niet getreurd', zullen we maar zeggen. De Taalbank gaat niet zozeer over de taal zelf, maar over wat er door de jaren heen mee is gedaan.

Heanig verdan

Een boeiende taak van de Twentse Taalbank is het opsporen van gegevens over de oorsprong van de verzamelde teksten en woordenlijsten. Zo waren we in de vorige aflevering, zoekend naar familie van Anna Velthuis-Veldman, blijven steken bij haar grafsteen in Roermond. Bij nader onderzoek bleek daar ook een Elise Velthuis (1935-1978) begraven te zijn. Een veel te jong gestorven dochter? Toen we

via Graftombe.nl ook een foto van die steen onder ogen kregen, bleek gek genoeg ook de naam van de toen waarschijnlijk even jonge weduwnaar in het gladde graniet gebeiteld te zijn. Zonder jaartallen, dus mogelijk nog onder ons. Maar ja, waar vind je zo iemand, 35 lange levensjaren later? Antwoord: gewoon in het telefoonboek van Roermond. Alles klopte. De vroegere schoonzoon wist echter niets van Anna's *Oertwentsche woorden*. Maar via via kwamen we wel uit bij een oude Oldenzaalse vriendin van haar. Die gaan we binnenkort dus maar eens opzoeken.

Familieleden van woordenverzamelaar Jan Hofman waren een stuk gemakkelijker te vinden na een mailtje van een lezer van 't Inschrien. Zo kennen we ondertussen al een oomzegger die de hele serie 'platte' stukjes die Hofman voor het blad van Sportclub Enschede blijkt te hebben geschreven, in zijn bezit heeft. En de rest...

Duidelijk is in ieder geval, dat de inhoud van de Twentse Taalbank voorlopig flink blijft groeien. En dan hebben we het nog niet eens gehad over de nagelaten geschriften van Riek Achterweust-Schopman, Ben Banis, Mien Hagreis-Post, Jan Jans, Johan Leerkotte, Frank Löwik, Bert Mutter, Karel Olthuis, Bernard Plegt, Jan van der Velde (Ben Frey) en W.J.C. van Wijngaarden.